

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Курсова робота

з дисципліни

«Економічна теорія»

на тему:

**«Межі державного втручання в економіку: світова
практика та українські реалії»**

Виконала:

студентка групи МЕЄЕ-21

Сіماشко Ю.В.

Перевірила:

к.е.н., доцент

Шиманська О.П.

Тернопіль – 2016

План

Вступ

1. Теоретичні засади протекціонізму та фритредерства
2. Світовий досвід у виборі між протекціонізмом та фритредерством
3. Вибір моделі державного втручання у сфері зовнішньої торгівлі в Україні

Висновки

Додатки

Список використаної літератури

Зміст

Вступ.....	4
Теоретичні засади протекціонізму та фритредерства	6
Світовий досвід у виборі між протекціонізмом та фритредерством	15
Вибір моделі державного втручання у сфері зовнішньої торгівлі в Україні ..	26
Висновки	34
Додатки.....	38
Список використаної літератури	42

Вступ

Актуальність теми

Основним питанням зовнішньоторговельної політики сьогодні є питання про те, що обирати для забезпечення стабільного економічного розвитку країни. З глобалізацією ринку, промислово розвинуті країни наполягали на обранні шляху вільної торгівлі як засобу більшої відкритості ринків та зниження цін на споживчі товари. Але правозахисні організації (особливо у менш розвинутих країнах) звинувачують вільну торгівлю в порушенні прав працівників та шкідливому впливі на навколишнє середовище. Відомо, що активний розвиток вільної торгівлі прискорює економічний ріст економіки країни і вигідний для покращення її становища на світовому ринку, але залежність від міжнародного ринку товарів та послуг може створити серйозні соціально-економічні проблеми всередині країни[13].

Це питання вивчалось і ще досліджується багатьма дослідниками, політиками та економістами, але вони досі не прийшли згоди стосовно того, який шлях все-таки варто обрати країнам. Справа в тому, що цей вибір насамперед залежить від конкретних особливостей економічного, політичного та соціального розвитку окремої держави.

Ця тема є дуже актуальною сьогодні, адже саме з відповіді на запитання: «Протекціонізм чи фритредерство?» повинні починатися будь-які зміни в економічній структурі країни. На даному етапі трансформацій економіки України особливо важливо проаналізувати можливі шляхи її розвитку в майбутньому, опираючись на світовий досвід та конкретні особливості нашої держави.

Аналіз останніх наукових досліджень

Дану тему досліджувало багато вітчизняних науковців, таких як Науменко В., Пашко П., Руссков В., Панфілова Т., Романюк П., Якубовський

Н. та інші. Серед зарубіжних дослідників слід згадати БрюсаБартлета, Фрідріха Ліста, Ліндєрта, Гіла, Кругмана, Обстфельда, Кирєєва, Покровську, Бастіа, А. Сміта, Д. Рікардо та багато інших.

Метою дослідження є розкриття основних теоретичних засад політики протекціонізму та фритредерства, узагальнення їх відмінностей, аналіз прикладів застосування тої чи іншої політики в інших країнах і розробка висновків щодо можливостей вибору певного шляху розвитку зовнішньоторговельної політики України.

Завдання:

1. Розкрити теоретичні засади протекціонізму та фритредерства.
2. Дослідити приклади застосування тої чи іншої політики в певних країнах.
3. Проаналізувати вибір моделі державного втручання у сфері зовнішньої торгівлі України.

Теоретичні засади протекціонізму та фритредерства

Протекціонізм, політика захисту вітчизняних галузей від іноземних конкурентів за допомогою тарифів, субсидій, квот на імпорт або інших обмежень, застосованих щодо імпорту іноземних конкурентів. Протекціоністські політики були реалізовані в багатьох країнах, незважаючи на те, що практично всі відомі економісти згодні з тим, що світова економіка в цілому виграє від вільної торгівлі[11].

Основні види протекціоністських заходів

Тарифи які стягуються урядом є головними протекціоністськими заходами. Вони підвищують ціну імпортованих товарів, що робить їх більш дорогими (і, отже, менш привабливими) ніж вітчизняна продукція. Захисні тарифи історично були використані для стимулювання промисловості в країнах, охоплених рецесією або депресією. Протекціонізм може бути корисним для розвитку промисловості в країнах, що розвиваються. Він може також служити в якості засобу зміцнення самодостатності оборонної промисловості країни.

Квоти на імпорт – це ще один засіб протекціонізму. Ці квоти встановлюються як абсолютне обмеження кількості певних товарів, які можуть бути імпортовані в країну, і, як правило, більш ефективні, ніж захисні тарифи, які не завжди скорочують кількість споживачів, які готові платити більш високу ціну за імпортований товар [9, с. 114-115].

Історія воєн і економічних спадів заохочувала протекціонізм, в той час як в роки миру і процвітання спостерігається тенденція до вільної торгівлі. Європейські монархи сприяли проведенню протекціоністської політики в 17-му і 18-му століттях у спробах збільшити рівень торгівлі та побудувати сильну внутрішню економіку за рахунок інших країн; така політика (в даний час дискредитована) стала згодом відома як меркантилізм.

Великобританія почала відмовлятися від своїх захисних тарифів в першій половині 19-го століття після того, як стала найбільш промислово розвинутою країною в Європі. Відмова Великобританії від протекціонізму на користь вільної торгівлі символізувала скасування в 1846 році «хлібних законів» та інших мит на імпортує зерно. Протекціоністська політика в Європі була мало поширеною в другій половині 19-го століття, хоча Франція, Німеччина і ряд інших країн змушені були іноді вводити мита як засіб захисту своїх зростаючих промислових секторів від британської конкуренції. До 1913 року митні збори були низькими по всьому західному світу та імпортує квоти навряд чи коли-небудь використовували. Але пошкодження і дислокація, викликані Першою світовою війною, призвели до різкого підвищення митних бар'єрів в Європі в 1920-ті роки. Під час Великої депресії 1930-х років, рекордний рівень безробіття породив епідемію протекціоністських заходів. Як результат, обсяг світової торгівлі різко скоротився.

Протекціоністська політика країн змінилася до середини 20-го століття, а в 1947 році 23 країни підписали взаємні торговельні угоди в формі Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Ця угода з поправками, внесеними в 1994 році, був замінена в 1995 році Світовою організацією торгівлі (СОТ) в Женеві. В рамках переговорів СОТ, більшість найбільших торгових країн світу істотно знизили свої митні тарифи.

У сучасному світі взаємні торгові угоди зазвичай обмежують протекціоністські заходи замість усунення їх повністю, однак, все ще можна почути заклики до протекціонізму, коли різні галузі промисловості страждають від економічних труднощів або втрати робочих місць, і причиною є поглиблення іноземної конкуренції [11].

Та все одно, той факт, що захист торгівлі шкодить економіці країни, яка нав'язує його, є одним з найстаріших, але до сих пір найбільш вражаючих понять, які може запропонувати економіка. Ця ідея датується виникненням самої економічної науки. В «Багатстві народів» Адама Сміта, яка породила

економіку, містяться аргументи на користь вільної торгівлі: спеціалізуючись на виробництві, замість того, щоб виробляти всю продукцію самій, кожна країна отримує прибуток від вільної торгівлі. У міжнародній економіці це є прямим аналогом припущення, що люди в національній економіці будуть влаштовані краще, якщо вони сконцентруються на тому, що вони роблять найкраще, замість того, щоб намагатися бути кращими у всьому.

В основі усіх концепцій за вільну торгівлю є припущення про те, що ринок визначає ціни, і що немає ніяких недоліків ринку. Але недоліки ринку часто стаються. Наприклад, коли забруднювач не платить за забруднення навколишнього середовища, яке він спричинює. Але такі екстерналії можуть виникнути також у результаті дій уряду. Він може призвести до спотворення ринкових цін, наприклад, субсидування виробництва (так як європейські уряди зробили в аерокосмічній промисловості, і як багато інших урядів зробили в галузі електроніки та сталі, а також уряди всіх розвинутих країн роблять у сільському господарстві). Або уряд може неадекватно захистити інтелектуальну власність, що призводить до недовироблення інновацій. У таких випадках, виробництво і торгівля, керуючись спотвореними цінами, не будуть ефективними.

Відомі дослідники допускають дві основні теоретичні можливості, в яких захист може сприяти поліпшенню економічного добробуту нації. По-перше, як зазначив сам Адам Сміт, країна може використати загрозу протекціонізму, щоб змусити інші країни зменшити їх власний протекціонізм щодо її експорту. Таким чином, протекціонізм може бути інструментом, щоб захопити відкриті зовнішні ринки. Якщо протекціоністська загроза спрацювала, то країна, яка використовує її могла б отримати подвійну вигоду: від своєї власної вільної торгівлі і від вільної торгівлі своїх торгових партнерів. Проте, як Сміт та інші економісти побоювалися, такі погрози можуть не спрацювати. Вони припускали, що такий протекціонізм, який був накладений як загроза, стане постійним, і це не призведе до зниження торгових бар'єрів інших країн, а, навпаки, до їх збільшення. Вони можуть,

наприклад, приймати форму добровільних квот на експорт певних товарів до розвинутих країн. Таким чином, це змусить слабші країни перенаправити їх торгівлю на користь сильніших, заперечуючи головний принцип вільної торгівлі, що вона повинна керуватися ринковими цінами[1, с. 857].

Другий виняток, в якому протекціонізм може сприяти поліпшенню економічного добробуту нації, це коли країна має монопольну владу над певним товаром. З часів Роберта Торренса і Джона Стюарта Мілля, тобто, починаючи з середини 1800-х років, економісти стверджують, що країна, яка виробляє великий відсоток світового виробництва товару може використовувати «оптимальний» тариф, щоб скористатися перевагою з її латентної монопольної влади, і таким чином отримати більше вигоди від торгівлі. Це, звичайно, те ж саме, що стверджувати, що монополіст буде максимізувати свій прибуток за рахунок підвищення його ціни і скорочення виробництва. Одразу можна зазначити два аргументи проти цього ствердження. По-перше, за рідкісними винятками, такими як ОПЕК, небагато країн мають значну монопольну владу в достатній кількості товарів, щоб зробити це важливе практичне виключення з правил вільної торгівлі. По-друге, інші країни можуть вжити заходів у відповідь проти «оптимального» тарифу. Таким чином, ймовірність успіху (тобто зростання добробуту) внаслідок експлуатації монопольної влади стає вельми сумнівною.

Деякі дослідники вважають, що будь-яка невдача ринку може бути причиною для протекціонізму. Економісти минулого потрапили в пастку цього обману протягом майже двох століть, аж до 1950-х років. Сучасні економісти, навпаки стверджують, що протекціонізм є недоцільним і неефективним способом корекції внутрішніх провалів ринку. Наприклад, якщо заробітна плата не пристосовується досить швидко до скорочення попиту на продукцію галузі, за рахунок іноземної конкуренції, відповідна політика для уряду, це підвищувати конкурентоспроможність національного виробника, а не застосовувати протекціоністські заходи щодо цієї галузі [6, с. 69-83].

Багато економістів також вважають, що навіть якщо протекціонізм був доречний в теорії, на практиці він буде "захоплений" зацікавленими групами, які будуть зловживати ним і переслідувати свої власні інтереси, а не інтереси країни загалом. Одним з очевидних наслідків протекціонізму є те, що країна, яка нав'язує його, змушує своїх споживачів відмовитися від дешевого імпорту. Також наслідком можуть бути витрати на лобіювання, які витрачають ті, хто шукає захисту. Вони є непродуктивними, оскільки дають прибуток для тих, хто лобіює, не створюючи цінну віддачу для решти суспільства.

Нинішні побоювання з приводу протекціонізму поширюються на два основних питання. По-перше, виключення для багатих країн щодо протекціонізму в сільському господарстві, головним чином у формі виробничих і торгових субсидій, які нарешті ефективно оскаржили. Це позитивна зміна для міжнародної вільної торгівлі. По-друге, економічні аналітики глибоко стурбовані поширенням двосторонніх угод про вільну торгівлю, нині відомих як преференційні торгові угоди, яких в даний час є майже триста. Завдяки таким угодам і масовому розширенню особливого відношення до бідних країн, відповідно до якого вони отримують звільнення від принципу найбільшого сприяння (основного в СОТ), в даний час існує серйозна, системна ерозія цього принципу, який забезпечував те, що кожна країна, яка є учасником СОТ буде користуватися тарифом найбільшого сприяння, тобто, найнижчим, таким, яким користуються всі інші країни. Це негативно впливає на міжнародну вільну торгівлю [10, с. 85-91].

Вільна торгівля – це оборот товарів і послуг між країнами без накладення обмежень, таких як тарифи, мита і квоти. Вільна торгівля є взаємовигідною пропозицією, оскільки вона дозволяє країнам зосередитися на своїх основних конкурентних перевагах, тим самим максимізуючи продуктивність економіки і стимулюючи зростання доходів для своїх громадян [20].

Протягом більше двох століть економісти сприяли розвитку вільної торгівлі між країнами, тому що це кращий варіант розвитку зовнішньоторговельних відносин. Незважаючи на цю теоретичну основу, на практиці деякі дослідники продовжують розглядати вільну торгівлю скептично, як абстрактний аргумент, зроблений економістами-теоретиками. Ці практичні люди вважають, що наші основні галузі промисловості повинні бути захищені від іноземної конкуренції.

В управлінні нашими особистими справами, практично всі з нас використовувати переваги вільної торгівлі та порівняльних переваг. Наприклад, багато хто з нас віддає свою одягу до хімчисток, а не пере і прасує їх сам. Ті, хто радять нам "захистити" себе від "недобросовісної конкуренції" працівників пралень, і прати свій одяг натомість самим, виглядають дивно. Здоровий глузд підказує нам, що використовувати компанії, які спеціалізуються на такій роботі і платити їм гроші вигідніше, тому що так ми можемо витратити цей час, роблячи щось, у чому ми самі сильні.

Ось як висловився Адам Сміт стосовно цього в 1776 році: «Це є максима кожного розсудливого господаря сім'ї, ніколи не намагатися зробити в домашніх умовах те, що буде коштувати йому більше, ніж купити... Якщо іноземна країна може постачати нам товар дешевше, ніж ми самі можемо це зробити власноруч, краще купити його в них...»[1, с. 826].

Наприклад, Іспанія, Південна Корея і ряд інших країн виробляють взуття дешевше, ніж США. Вони пропонують їх на продаж на американських ринках. Чи повинні вони купити їх, як ми купуємо послуги пральні, натомість роблячи речі, в яких вони спеціалізуються, такі як написання комп'ютерних програм і вирощування пшениці? Або вони повинні ігнорувати "дешеве іноземне взуття" і купувати дорожче, але американське? Цілком зрозуміло, що нації в цілому другий варіант буде не вигідний, навіть за умови, що американські взуттєві фірми виграють від цього.

Але, що станеться, якщо інша країна, скажімо, Китай – може зробити все, або майже все, дешевше, ніж інші країни. Чи призведе вільна торгівля з Китаєм до безробіття для робітників з інших країн, які виявляться не в змозі конкурувати з більш дешевою китайською робочою силою? Відповідь на це питання «ні», і це довів Девід Рікардо ще в 1810 році у своїй концепції порівняльних переваг.

Наприклад, деякі юристи швидше друкують, ніж їх секретарі. Чи варто тоді юристу звільнити свого секретаря і робити свій набір тексту власноруч? Точно ні. Хоча адвокат може бути кращий, ніж секретар як у виграванні справ, так і в друкуванні, йому ж буде краще зосередитися на своїй практиці, а набір тексту залишити для секретаря. Така спеціалізація не тільки дає зекономити, але і не залишає обох – юриста та секретаря без роботи.

Це стосується і країн. Припустимо, що китайці могли б виробляти всі продукти дешевше, ніж це можуть всі інші, що, безумовно, не відповідає дійсності. Навіть у цьому випадку, неминуче буде декілька галузей, в яких Китай має значну перевагу в ціні (скажімо, іграшки) та інші, в яких перевага не така велика (наприклад, комп'ютери). В умовах вільної торгівлі, наприклад, Сполучені Штати виробляють більшу частину комп'ютерів, Китай вироблятиме більшість іграшок, і обидві країни будуть торгувати. Ці дві країни, разом узяті, отримають обидва продукти дешевше, ніж якби кожна виробляла їх окремо. І, що також важливо, населення в обох країнах буде мати робочі місця [12].

Багато людей скептично ставляться до цього аргументу з наступних причин. Припустимо, що робітник в розвиненій країні заробляє двадцять доларів за годину в той час, як робітник з менш розвиненої країни заробляє всього два долари за годину. Хіба тоді правила вільної торгівлі не унеможливають захист вищої заробітної плати у багатшій країні? Може статися і таке, що в кінці кінців ставка заробітної плати в обох країнах стане одинадцять доларів за годину. Відповідь на це питання, знову ж таки, ні. І спеціалізація є причиною.

Якби існували тільки одна галузь і рід занять, в яких люди могли б працювати, то вільна торгівля дійсно змусила б урівняти обидві ставки заробітних плат, якщо б робітники працювали однаково якісно. Але сучасна економіка складається з багатьох галузей і професій. Якщо високо розвинуті країни концентрують робочі місця в тих галузях, на яких вони спеціалізуються, немає ніяких причин, чому їхня заробітна плата не може залишатися набагато вищою, ніж в бідніших країнах протягом тривалого часу, не дивлячись на те, що дві країни вільно торгують. Рівень заробітної плати країни залежить головним чином від продуктивності її робочої сили, а не від торговельної політики. До тих пір поки робітники певної країни залишаються більш кваліфікованими і більш освіченими, працюють з більшою кількістю капіталу, і використовують передові технології, вони будуть продовжувати отримувати більш високу зарплату, ніж їх колеги з іншої, де таких переваг немає. Якщо такі переваги зникнуть, розриву в оплаті праці теж не стане.

Багато рішень на користь протекціонізму були зроблені з огляду збереження ним робочих місць. Але саме населення у вигляді податків платить за збереження одного робочого місця набагато більше, ніж потім заробляє працівник на цьому місці. І витрати на зменшення іноземного імпорту теж перевищують доходи від збережених робочих місць. А це вже нераціонально.

До того ж, протекціоністська політика збереження одних робочих місць ставить під загрозу інші. Адже захищаючи одну галузь промисловості від іноземної конкуренції, уряд застосовує вищі тарифи до інших. Також зусилля щодо захисту основних галузей від іноземної конкуренції може викликати відповідні дії в інших країнах, тим самим обмежуючи доступ до іноземних ринків. У цьому випадку, експортні галузі промисловості платять ціну за захист деяких галузей [14].

.....

В цілому, висновок є ясным та переконливим: протекціонізм захищає робочі місця в одних галузях за рахунок інших і є недоцільним в сучасному глобалізованому світі. Натомість, вільна торгівля є основним пріоритетом, якого намагаються досягнути всі країни.

.....

Світовий досвід у виборі між протекціонізмом та фритредерством

Протекціонізм це практика країн з метою захисту вітчизняних галузей і їх працівників шляхом надання субсидій для їх виробництва і введення тарифів на конкуруючі іноземні товари. Однак протекціонізм є причиною скорочення торгівлі із іноземними країнами, підвищення цін і надання вітчизняним споживачам меншого вибору. Країна, яка практикує протекціонізм може настільки ж легко викликати такі ж самі заходи від інших країн, з якими вона торгує.

Вільна торгівля заснована на угодах між країнами щодо відмови від імпорتنих бар'єрів, дозволяючи іноземним товарам і послугам конкурувати з вітчизняною продукцією на однакових умовах. Це відкриває ринки для країн, що розвиваються, і в теорії покращує їх економічне середовище. Країни, що розвиваються, в свою чергу, здатні купувати продукти з промислово розвинених країн. Вільна торгівля покликана покращити економіку всіх країн-учасниць. Світова організація торгівлі (СОТ) регулює угоди про вільну торгівлю між країнами-членами [13].

Але на практиці ця теорія про вигоду від вільної торгівлі для всіх країн-учасниць не завжди виправдовує себе. Дуже часто виходить, що саме розвинуті країни більше виграють від неї, ніж відносно бідні. Це трапляється через те, що у випадку вільної торгівлі конкуренція на ринках збільшується і в менш розвинутих країнах місцеві виробники не можуть витримати її. Тоді вони повинні застосовувати протекціоністські заходи і в довгостроковій перспективі вони не виправдовують себе. Але для розвинутих країн теж існують недоліки у виборі підходу фритредерства. Існує цікава метафора для недоліків вільної торгівлі.

Є дві ванни. Одна з гарячою, інша – з холодною водою. Гаряча репрезентує багату країну, таку як США чи Німеччина. Холодна – відносно

бідну країну, як Індія або Україна. США експортує робочі місця, наприклад центри обслуговування клієнтів в Індію, а Німеччина експортує робочі місця для виробництва автомобілів або бухгалтерських послуг в Україну. Коли дві економіки пов'язані, гаряча вода нагріває холодну ванну. Обидві ванни в кінцевому підсумку мають приблизно однакову температуру. Але багаті країни, схоже, втрачають робочі місця і доходи, а бідні отримують вигоду і стають багатшими. Тому люди бояться, що вони втратять свою хорошу гарячу ванну і будуть сидіти в прохолодній.

Проте, ситуація коли одна країна втрачає теплу воду за рахунок іншої справедлива тільки тоді, коли у вас статична модель економіки. Насправді ж існує третя умова, яка винагороджує людей в гарячій ванні. Це нова гаряча вода. Це нагорода вільної торгівлі. Гаряча вода приходить в країни у вигляді більш низьких цін для споживачів, більшої кількості інновацій, більшої конкуренції і вигоди від володіння капіталом. Крім того, ринки, що розвиваються, тепер мають право споживати продукцію вищої якості [14].

Внаслідок цього виникає дилема: який підхід застосовувати країнам, щоб водночас розвивалось внутрішнє виробництво та міжнародний обмін продуктами та послугами.

У світовій практиці є багато прикладів застосування різноманітних підходів до розвитку економіки базуючись як на фритредерстві так і на протекціонізмі.

Спочатку варто розглянути країни, які славляться своїм засудженням протекціонізму та розвитком вільної торгівлі.

Нідерланди

У період Середньовіччя, в розквіт купецьких гільдій, в Європі всюди застосовувалися торговельні обмеження. Нідерланди ж були серед перших країн, які сприймали міжнародну торгівлю як джерело багатства і благополуччя країни. Так як держава була маленькою та небагатою на природні ресурси, їй доводилося купувати в Німеччині такі матеріали, як мідь, олово і шерсть. Гроші для оплати імпорту Нідерланди отримували від

експорту своїх товарів і намагалися підтримувати галузі, які ці товари виробляють і сприяти їх розвитку. Поступово там стали утворюватися мануфактури, бурхливий розвиток охопив ремесла (на відміну від решти Європи). Зрештою в Голландії оформилося і закріпилося поняття приватної власності.

Незабаром економіка Голландії почала розвиватися настільки швидкими темпами, що Амстердам став основним товарним ринком Європи, контролюючи продаж зерна в Балтиці, а також морські перевезення вантажів. Будь-який дефіцит в Європі відразу супроводжувався підвищенням цін на товарній біржі Амстердама і збільшенням цін на морські перевезення. Результатом стало стрімке зростання добробуту.

Бурхливі торгові відносини також перешкоджали розвитку меркантилізму, і в Голландії ніхто не забороняв вивезення дорогоцінних металів. Взагалі, в країні не робилися ніякі протекціоністські заходи і фактично політикою Нідерландів була вільна торгівля. І як результат, в XVII ст. вони стали найбагатшою країною світу.

Але через деякий час роль держави в економіці стала посилюватися, почали розвиватися протекціоністські заходи і положення Нідерландів поступово погіршувалося. Зменшився товарообіг, в результаті життя стало дорожче, збільшилися податки. Працівники стали виїжджати з країни. До кінця XVII століття Голландія практично повністю втратила колишню велич.

Очевидно, що причиною такого стрімкого розвитку був саме принцип вільної торгівлі, якого Нідерланди дотримувалися на початку. І варто було лише схилитися в бік протекціонізму, як економіку країни спіткав крах [2, с. 12-16].

І наразі, у XXI столітті, Нідерланди повернулися до політики фритредерства, але минулі протекціоністські заходи негативно вплинули на розвиток економіки, тому зараз країну не можна назвати найбільш економічно розвинутою. Але вживаються всі заходи щодо розвитку вільної торгівлі.

Великобританія

У XVI ст. Великобританія поступово почала зменшувати торгові обмеження: були скасовані закони проти лихварства, деякі мита, а також обмеження на вивіз сукна. Поступово регулювання зовнішньої торгівлі стало слабшати. Це поклало початок цілій епосі вільної торгівлі у Великобританії.

Потрібно зауважити, що спершу свобода торгівлі відбувалася недовго, так як монетарна політика, яку проводила держава, привела до депресії і в другій половині XVI ст. довелося вдатися до захисту національної промисловості. Але вже до початку XVII ст. економіка країни встала на ноги і протекціоністські заходи знову скасували.

Але в кінці XVII ст. ринок Англії знову став закриватися. З 1690 по 1704 рр. тарифи на імпорт зросли в чотири рази. Пояснювалося це потребою держави в поповненні бюджету, але на практиці вийшло, що країна знову повернулася до політики протекціонізму. Також посилення протекціонізму сприяло розвитку в країні меркантилізму, представники якого стверджували, що добробут нації полягає в кількості грошей (дорогоцінних металів), якими країна володіє, а для їх накопичення потрібно, щоб експорт країни перевищував імпорт [4, с. 101].

У 1776 Адам Сміт опублікував всім відоме «Дослідження про природу та причини багатства народів», де довів переваги вільної торгівлі над ідеями меркантилістів, що в свою чергу визначило подальшу політику Англії. Але, незважаючи на це, на початку XIX ст. все ще існували значні перешкоди для розвитку міжнародної торгівлі. Наприклад, закон про мореплавання від 1660 року встановлював, що основна частка торгових перевезень у Великобританію і її колонії повинні здійснюватися на її ж кораблях. А Хлібні закони з 1670 року обкладали митом ввезене зерно для формування високих цін на внутрішньому ринку в метю розвитку англійського землеробства.

Дані закони були скасовані в 1849 і 1846 роках відповідно, після того, як в 1820 році почала проводитися політика щодо лібералізації торгівлі. А в

1860 році був укладений торговий договір з Францією, який ще більше сприяв поширенню ідеї вільної торгівлі в Англії. Власне, цієї політики вона дотримувалася до Першої світової війни [7, с. 306-307].

Англійська промисловість розвивалася стрімкими темпами, і країна потребувала великої кількості імпоротної сировини та інших товарів. До того ж, їй також були потрібні ринки збуту для своєї продукції. У цей час Великобританія була найбагатшою і однією з найбільш впливових країн світу.

Але в 1879 році Німеччина ввела імпортний тариф і Англія була змушена відреагувати. Так обмежувальні заходи поширилися по всій Європі. Явним відходом від ідеї про вільну торгівлю вважається введення тарифу розміром в 33,3% на автомобілі, що ввозяться, музичні інструменти, кіноплівку і годинники в 1915 році. Пізніше перелік оподатковуваних товарів був навіть збільшений.

Після початку Першої світової війни світова могутність Англії почала слабшати. У країні настала рецесія. Швидше за все, це пояснюється саме відмовою від принципу вільної торгівлі, на якому до цього трималася вся англійська економіка.

Наразі Великобританія відкрила свої ринки перед іншими країнами світу і доклала зусиль, щоб інші країни світу слідували її прикладу. В країні існує глибока спеціалізація та запроваджуються основні заходи фритредерства, але досі її не можна назвати країною, яка повністю перейшла до вільної торгівлі. Як і більшість розвинених країн, вона захищає свою агропромисловість від іноземної конкуренції[17].

США

Деякі економісти вважають, що своєю могутністю і благополуччям США зобов'язані протекціонізму. Але розвиток торгівлі США ділиться на кілька різних етапів. Не можна заперечувати, що країна розвивалася, але чи завдяки тарифам, це спірне питання.

Можна сказати, що однією з причин Американської революції стала меркантилістська політика Англії, що застосовувалася до її колоній і позначалася на них не кращим чином. Однак, здобувши незалежність, американський народ пішов назустріч протекціонізму. Наприклад, Олександр Гамільтон в «Доповіді про мануфактури» 1791 року наголошував на необхідності захисту молодого промисловості.

З 1789 року уряд став вводити тарифи. Спочатку їх розмір становив в середньому всього 8,5%, але вже в 1816 році були встановлені тарифи 25% на текстиль і 30% на деякі промислові товари. У 1824 році список оподатковуваних товарів був значно збільшений. Пік політики протекціонізму припав на 1828 рік, коли був введений «Тариф мерзоти» (Tariff of Abominations) і середній рівень тарифів зріс до 49%. Але після цього держава стала скорочувати обмежувальні заходи і вже до 1857 року тарифи були в середньому близько 20%.

Але, як показує історія, тарифи так і не зробили особливого впливу на розвиток молодих галузей. В результаті ці галузі за відсутності конкуренції залишалися недорозвиненими і продовжували потребувати державної підтримки. Економіст Френк Тауссіг, який займався дослідженням даних протекціоністських заходів, робить висновок, що вони виявилися марні. Це змушує задуматися про обґрунтованість принципу застосування протекціоністських заходів щодо неконкурентних підприємств [17].

Але тим не менше в цей період в Америці спостерігалось економічне зростання. Що ж стало причиною? Негативні наслідки тарифів були компенсовані економічною діяльністю з освоєння і заселення територій на заході країни. Так, в XIX столітті в Америку переїхало майже 20 млн. іммігрантів. До того ж в цей період спостерігався розвиток сільського господарства, транспорту і видобувної промисловості. І це не дивно, адже США настільки величезні за площею, що самі були свого роду зоною вільної торгівлі (Додаток 1).

У 1888 році у передвиборній компанії перемогла Республіканська партія, яка виступала за протекціоністські заходи стосовно обробної промисловості країни. У 1890 році було введено «тариф Маккінлі». Протекціоністи почали проводити активну тарифну політику. Найбільш значущим явищем тут виступив тариф Смута-Хоулі, введений в 1930 році. Розмір мита знову досяг величезних величин і навіть перевищив показники 1828 року.

До цих пір роль тарифу Смута-Хоулі на початку Великої депресії залишається спірним питанням (Додаток 2).

Але з іншого боку, важкі наслідки проведення тарифної політики змусили американців більш ніж на 60 років визнати ідею вільної торгівлі основоположною для економіки країни. Тепер США будь-якими способами намагаються уникнути «економічних воєн» і взяли курс на повне знищення торгових бар'єрів, що в підсумку призвело до ініціативи формування ГАТТ, укладеного в 1947 році, яке в свою чергу сприяло зниженню тарифів на світовому рівні в повоєнний час.

І хоча останнім часом США вже не так віддані вільній торгівлі, це все ж залишається їх основним курсом, а протекціонізм, як можна зробити висновок з вищесказаного, ніколи не був причиною економічної могутності Америки [18].

Далі наведені приклади країн, які, як вважається, досягли економічного росту за рахунок протекціоністських заходів.

Японія

Однією з причин послаблення консенсусу з приводу свободи торгівлі у світі є уявлення про те, що основою процвітання Японії став протекціонізм і державна підтримка промисловості. Насправді ж вона зобов'язана цим не протекціоністським заходам, а розумній економічній політиці. Протекціонізм століттями стримував розвиток Японії, а світовою економічною державою її зробила якраз вільна торгівля.

Після Реставрації торгівля відігравала важливу роль в економічному розвитку Японії. Хоча спочатку в ній домінували іноземці, японці швидко засвоїли навички конкурентної боротьби: вони імпортували технології і ноу-хау, і швидко впроваджували їх в промисловість. Необхідно пам'ятати, що з останніх десятиліть XIX століття Японія практично повністю взяла на озброєння принципи вільної торгівлі. Це було пов'язано з тим, що її договори з іншими державами не дозволяли обмежувати торгівлю, а держава в основному не втручалася в економіку.

Навіть після Першої світової війни, коли Японія частково перейшла до протекціонізму і в країні набрала обертів милітаризація, економічне зростання тут як і раніше ґрунтувалося в першу чергу на приватній ініціативі [17].

Після Другої світової війни уряд в Японії зберіг ряд важелів контролю над торгівлею та інвестиціями. Міністерство зовнішньої торгівлі і промисловості (МЗТП) отримало широкі повноваження по використанню цих важелів на благо вітчизняної індустрії. Найбільші економічні досягнення Японії в післявоєнний період призвели багатьох спостерігачів до висновку, що ключем до цього успіху стала «активна промислова політика» МЗТП. При більш ретельному аналізі, проте, цей висновок виглядає сумнівним.

Політика, що проводилася МЗТП: захист від імпорту, контроль над іноземними інвестиціями і закупівлями зарубіжних технологій, фінансова допомога окремим галузям через державні кредитні установи, вибіркові податкові пільги та адміністративні заходи для недопущення надмірного інвестування і перевиробництва – ні в якому разі не перешкоджали динамічному розвитку економіки. Але чи дійсно така політика була вирішальним фактором у стрімкому розвитку економіки Японії? Адже серед її заходів було більше провальних аніж успішних.

Наприклад, на початку 1950-х років МЗТП намагалося ліквідувати всі автобудівельні компанії, крім Toyota і Nissan; на його думку, наявність в

галузі понад двох корпорацій шкодило її ефективності. На щастя для японської економіки, ці зусилля зазнали невдачі.

Тоді ж, на початку 1950-х років, МЗТП не дало дозволу Sony на імпорт технологій з виробництва транзисторів. Хоча в кінцевому підсумку фірмі вдалося змусити міністерство змінити рішення, їй довелося два роки чекати отримання санкції – і все тому, що один чиновник з МЗТП вважав, що Sony не впорається з цим виробництвом. У той же час, МЗТП надавало допомогу двом фірмам, що випускали лампові радіоприймачі, які стрімко застарівали.

Серед інших невдалих зусиль МЗТП можна назвати плани створення торгового судна з ядерною силовою установкою, пригнічення розвитку кабельного телебачення в Японії, оскільки перевага віддавалася супутниковому, проект розробки морської бурової установки, керованої дистанційно і атомної доменної печі для сталеливарної промисловості.

Наразі, можна сказати, що Японія ніколи не стане абсолютним прихильником вільної торгівлі, однак навіть у найгірших своїх проявах її протекціоністська політика не досягала таких масштабів, як стверджувало багато прихильників протекціонізму. На ділі її успіхи пов'язані в першу чергу з розумною економічною політикою. Податки в Японії, особливо податки на капітал, традиційно малі. Рівень накопичень завжди був високий, а дефіцит бюджету – невеликий. Хоча японські компанії певною мірою захищені від іноземної конкуренції, на внутрішньому ринку суперництво між ними носить досить запеклий характер. Інфляція зберігається на низькому рівні, права власності гарантуються. Названих причин цілком достатньо для пояснення економічних досягнень Японії [8, с. 539-543].

Німеччина

Як зразок для наслідування відомі дослідники протекціоністи також називають Німеччину. Проте детальне вивчення німецької історії не підтверджує тези про ефективність протекціоністського шляху процвітання.

По-перше, не варто забувати, що ще на початку XIX століття Німеччина була конфедерацією незалежних держав. З економічної точки

зору, головною її проблемою було існування численних торговельних бар'єрів, зведених німецькими державами, які перешкождали масштабній розбудові промисловості і стримували зростання політичного впливу Німеччини.

На підтвердження того факту, що Німеччина досягла розквіту саме завдяки протекціоністській політиці уряду, багато науковців використовують праці відомого німецького вченого-протекціоніста Фрідріха Ліста. Але концепції Ліста слід сприймати в контексті крайньої розрізненості всередині країни та перешкод, які вона чинила торгівлі. Хоча вчений виступав за протекціоністські заходи проти імпорту з-за меж Німеччини, всередині самої країни Ліст вимагав ліквідації всіх бар'єрів. Зрештою його точка зору взяла гору: в 1833 році німецькі держави уклали Митний союз. Іншими словами, головним економічним завданням німецьких держав в першій половині XIX століття було створення великої зони вільної торгівлі в центрі Європи. Ці зусилля були остаточно завершені об'єднанням Німеччини в 1871 році в результаті політики пруського канцлера Отто фон Бісмарка.

До того ж, Ліст пропонував протекціоністську політику як тимчасову, а не постійну міру. У всіх інших аспектах економіст в цілому підтримував вільний ринок [18].

До 1879 року загальний рівень тарифів в Німеччині був досить низьким. Однак саме в цьому році країна почала здійснення протекціоністської тарифної політики. Політичний баланс змістився на користь протекціонізму через потребу держави в додаткових доходах - цим Бісмарк мотивував свою підтримку підвищення тарифів.

Перша світова війна призвела до розриву торговельних відносин між Німеччиною та її супротивниками, а в період Великої депресії зруйнувалася уся система світової торгівлі. Після війни союзна окупаційна влада просто зберегла всі елементи контролю, введені нацистами.

У 1948 році Людвіг Ерхард, який займав пост міністра економіки Західної Німеччини, різко провів масштабну реформу всього народного

господарства. Хоча найпопулярнішими стали його кроки з фінансовій стабілізації економіки, іншими ключовими елементами перетворень стали податкова реформа, лібералізація торгівлі і реформа у сфері державного регулювання.

Надалі Ерхард продовжував лібералізацію німецької торгівлі, вважаючи її важливою рушійною силою економічного зростання. Крім того, він був упевнений, що в умовах безперешкодного суперництва з іноземними виробниками німецька промисловість стане більш конкурентоспроможною.

Взагалі, Німеччина ніколи не дотримувалася і не дотримується стовідсоткової фритредерської політики, проте в післявоєнні роки її курс у сфері зовнішньої торгівлі був більш ліберальним, ніж у будь-якій іншій європейській країні. Крім того, в 1992 році Німеччина стала ініціатором ліквідації торговельних бар'єрів і введення вільної торгівлі в рамках Європейського союзу [5, с. 71].

Наведені вище приклади демонструють, що, в загальному, країни досягають багатства і могутності за рахунок вільної торгівлі, а протекціонізм у більшості випадків веде їх до занепаду. Хоча жодна з розглянутих вище держав не практикувала і не практикує вільну торгівлю в чистому вигляді, кожна з них в період своїх «золотих років» відрізнялася економічною відкритістю. Більш того, історія країн, які, як вважається, домоглися свого економічного зростання за рахунок протекціоністської політики - Німеччини та Японії - насправді не вписуються в рамки цієї моделі.

Вибір моделі державного втручання у сфері зовнішньої торгівлі в Україні

Враховуючи виключне значення зовнішньої торгівлі для розвитку національної економіки та підвищення добробуту населення, а також загрози для внутрішньої стабільності, пов'язані із надмірною економічною залежністю країни від світового ринку, кожна держава береться проводити власну торговельну політику.

Зовнішньоторговельна політика — це політика держави, спрямована на зміцнення позицій країни на світовому ринку та підвищення ефективності зовнішньої торгівлі як фактору розвитку національної економіки [20].

У виборі правильного зовнішньоторговельного курсу, перед кожною країною постає вибір між протекціоністською політикою та фритредерством.

Наразі, в умовах кризи у всіх сферах життя України – політичній, економічній та соціальній важливо не помилитися в обранні курсу подальшої перебудови та розвитку економіки держави. Адже ці заходи, які уряд здійснить тепер, відобразяться на подальшій долі країни.

Як відомо, чистої вільної торгівлі не існує ні в одній країні світу, але більшість розвинених держав вже давно розвивають свою економіку на принципах фритредерства і засуджують протекціонізм. Але чи справедливі всі їх аргументи у теперішньому стані нашої країни, питання суперечливе. Наразі, коли в країні існує глибока економічна криза, про запровадження вільної торгівлі на тих самих засадах, що і в розвинених країнах, не може іти і мови. Для початку нам потрібно створити умови для її розвитку в середині країни та стабілізувати економіку. Для цього потрібні рішучі перебудови і зміни в структурах експорту та імпорту та певні протекціоністські заходи теж. Адже, якщо Україна відмовиться від захисту власної продукції та запровадить вільну торгівлю саме тепер, вона просто не подіє і ніякого позитивного ефекту від цих дій не буде. Наші товари просто не витримають

конкуренції на світовому ринку, і, як результат, держава тільки постраждає від цього необдуманого кроку.

Багато дослідників також наголошують на ще одній важливій проблемі вільної торгівлі – зменшенні робочих місць. Адже, якщо країна спеціалізується на виготовленні певних товарів, а не диверсифікує економіку, зменшується чисельність підприємств, а, отже, і робочих місць. А ця проблема і так є занадто гострою у сучасній Україні.

І справді, спеціалізація економіки виключно на тих виробництвах, у яких країна має відносні переваги у витратах, може зашкодити її національному інтересу у розвитку більш диверсифікованої економіки, де б громадяни мали більш широкий вибір професій і сфер реалізації своїх здібностей. Уже не кажучи про те, що якби країна свідомо обмежилася виробництвом вузького набору сировинних товарів, то отримуваних від експорту доходів хронічно не вистачало б для оплати імпорту різноманітних споживчих товарів для потреб населення. Саме тому раціональний протекціонізм необхідний хоча б для того, аби уберегти населення від надмірних соціальних втрат і жертв, пов'язаних із надто радикальними структурними змінами в економіці.

Дилема "протекціонізм чи вільна торгівля?" — це знову таки проблема політичного вибору. Протекціоністські заходи, що, як це заведено в Україні, прикриваються гаслами "захисту робочих місць", "поповнення митними доходами державного бюджету" тощо, видаються більш спокусливими для пересічних громадян, які складають основу виборчого електорату. Проте, якщо уважно поглянути на аргументи у захист протекціонізму, то часто виявляється, що вони захищають не суспільство в цілому, а корисливі інтереси окремих виробників.

Сьогодні більшість держав проводять гнучку зовнішньоторговельну політику, яка поєднує у собі елементи як протекціонізму, так і фритредерства. Утім, загальним курсом тут є лібералізація зовнішньоторговельних відносин. Це означає, що країни прагнуть розвивати

між собою взаємовигідну торгівлю, налагоджуючи для цього природний для цивілізованого людства режим найбільшого сприяння. Вибір кожною країною власної моделі політики зовнішньої торгівлі визначається, головним чином, ступенем конкурентоспроможності її національної економіки та станом торговельного балансу (співвідношенням експорту й імпорту).

Регулювання міжнародної торгівлі здійснюється на двох рівнях: міжнародному та національному.

На міжнародному рівні Україна вже зробила декілька важливих кроків.

1 січня 2016 року набула чинності Угода про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі Україна-ЄС в рамках угоди про асоціацію. Євросоюз знімає митні обмеження щодо українських виробників, а Україна отримує право зробити це протягом кількох років. З Нового року нульову ставку введуть на 70% товарів з ЄС.

Угода про асоціацію Україна-ЄС передбачає не лише скасування митних ставок у двосторонній торгівлі – Україна також має запровадити європейські технічні стандарти, фітосанітарні правила, інші регуляції, що стосуються безпечності промислової та харчової продукції. Подальше спрощення умов торгівлі України і ЄС відбуватиметься протягом наступних десяти років. Саме ці роки будуть визначальними в подальшій долі держави – чи зуміє уряд стабілізувати економіку та виробити ефективну модель розвитку держави та співпраці з країнами ЄС. Якщо у нас усе вийде, це означатиме запровадження вільної торгівлі з ЄС (Додаток 3).

Україна вже зробила важливі кроки в цьому напрямку (Додаток 4).

Безумовно, як і все у світі, ця угода не є ідеальною. Її основний недолік – узгодження норм ЗВТ відбувалося кілька років тому, коли структура української економіки була зовсім іншою.

Тоді основою статтею українського експорту вважалася продукція металургії, однак війна на сході країни істотно знизила цей потенціал.

Зараз ключовою статтею українського експорту стала агропродукція, що вимагає коригування документа. Старт економічної частини Угоди про

асоціацію дає можливість розпочати такі переговори. Та щоб позитивний ефект був помітний швидше, в 2016 році Україні доведеться зробити справжній ривок в адаптації європейських технологічних стандартів. І реформи, які треба провести цього року – дійсно вирішальні для того, щоб торговельна частина Угоди запрацювала на повну силу.

Ще одна проблема – лібералізація торгівлі України та ЄС відбувається не в найкращий період для Євросоюзу. Повільний вихід з кризи низки країн ЄС змушує їх продовжити політику бюджетної економії. Це знижує можливості попиту, в тому числі – й на українські товари. До того ж залишаються низькими і світові ціни на основні експортні товари України. Саме цей факт і забезпечив падіння в 2015 році українського експорту в ЄС (на 35 %).

З іншого боку, через напружену політичну ситуацію, Україна втратила важливого торговельного партнера та важливий ринок збуту товарів, такий як Російська Федерація. 16 грудня президент РФ Володимир Путін підписав указ про припинення дії договору про зону вільної торгівлі СНД з Україною з 1 січня 2016 року. А 21 грудня прем'єр РФ Дмитро Медведєв повідомив, що підписав постанову про введення щодо України заходів у відповідь за приєднання Києва до антиросійських санкцій [19].

Тому насамперед Україні варто сконцентруватися на стабілізації торгівлі на національному рівні. А саме потрібно зайнятися регулюванням експорту та імпорту та створенням нових експортно орієнтованих галузей виробництва, щоб замінити втрачену частку експорту в Росії на збільшену кількість вивезених товарів в країни ЄС.

Експортна політика

Регулювання експорту направлено на його стимулювання за допомогою організаційних і кредитно-фінансових методів. До організаційних методів стимулювання експорту належить створення спеціальних підрозділів для інформаційного та консультативного обслуговування експортерів, участь державних органів в укладенні торгових угод, сприяння підготовці

кваліфікованих кадрів для зовнішньої торгівлі, допомога в організації виставок за кордоном, дипломатична підтримка національних компаній і т.д. Кредитно-фінансові методи передбачають субсидування експортних поставок, надання державних та підтримку приватних кредитів, державне страхування закордонних операцій, звільнення від сплати податків на експортний прибуток.

Для проведення ефективної експортної політики державі необхідно сконцентрувати власні зусилля і ресурси на формуванні технологічно розвиненого і конкурентоспроможного ринкового господарства і визначити раціональну структуру товарів, що вивозяться за кордон. Для цього потрібно активізувати власний потенціал і розставити акценти в економічній політиці держави.

Освоєння експортного потенціалу цих та інших наукомістких галузей передбачає адаптацію втілених в їх продукції технологій до вимог, що пред'являються світовим ринком до ефективності виробництва. При відповідному підвищенні ефективності включення даних секторів промисловості в міжнародний поділ праці дозволило б їм зробити своєрідний експортний прорив, що послужило б стимулом до покращення технічного рівня пов'язаних з ними вітчизняних виробництв.

Не можна забувати про те, що дані переваги можуть бути реалізовані на тих ринках, де особливо сильно протидія спирається на всю міць державної підтримки західних конкурентів. Вихід на ці ринки неможливий без укладення міждержавних угод з розвиненими країнами, що регламентують українську присутність на них.

Імпортна політика

Імпорт необхідний для нормального функціонування будь-якої економіки. Жодна країна, яка б вона не була велика, як би не був сильно диверсифікований її народногосподарський комплекс, не може обійтися без імпорту. Країни ввозять товари, які ними не виробляються взагалі або виробляються в недостатній кількості через природно-географічні умови або

через інші фактори, що визначають її виробничу спеціалізацію, критерієм якої є ефективність.

Імпорт повинен сприяти піднесенню національної економіки, при цьому його товарна структура повинна бути оптимальною. В іншому випадку ввезення імпорتنих товарів не тільки не буде прискорювати економічний розвиток країни, але, навпаки, буде гальмувати його.

Під оптимальною структурою імпорту слід розуміти таку структуру, в якій досить повно представлені машини, обладнання, технології, сировина та інші товари виробничого призначення, які не виробляються в країні, але необхідні не тільки для функціонування економіки, а й для її модернізації, а також споживчі товари, виробництво яких в країні не є вигідним.

Імпортна політика держави повинна сприяти розвитку вітчизняного виробництва. Однак, в тому випадку, коли закупівлі за кордоном дозволяють заощадити час і фінансові ресурси для здійснення технічного переозброєння та структурної перебудови економіки або коли мова йде про товари, витрати на виробництво яких в Україні дуже високі, можливості імпорту доцільно використовувати повніше. Не можна забувати про роль імпорту у створенні конкурентного середовища, яке спонукає вітчизняних виробників знижувати витрати виробництва, підвищувати якість продукції, що в кінцевому підсумку сприяє підвищенню ефективності всієї національної економіки.

В області вдосконалення структури імпорту сьогодні необхідно вирішити два стратегічних завдання: перше – підвищити роль імпорту у відродженні та модернізації української економіки, послабивши її споживчу спрямованість; друга – забезпечити внутрішній ринок продукцією, яка не виробляється в країні або виробляється в недостатній кількості. Причому, слід скоротити, а потім, у міру створення відповідних умов, повністю припинити закупівлі продукції, які роблять нашу країну найбільш вразливою з точки зору забезпечення економічної та продовольчої безпеки [20].

Усі ці заходи варто зробити ключовими в перші роки докорінної перебудови економіки України, але в довгостроковій перспективі, якщо вони

виявляться успішними, необхідність втручання уряду в зовнішньоторговельні відносини держави різко зменшиться (як це відбулося у всіх розвинених країнах). І важливим моментом в подальшому розвитку України вже як держави з орієнтацією на фритредерство буде саме зменшення частки втручання уряду та зацікавлених сторін у зовнішню торгівлю держави.

Важливим є розвіяння деяких міфів про недоліки вільної торгівлі в довготривалому періоді розвитку економіки:

1) Вільна торгівля вигідна тільки тоді, коли країна є більш продуктивною у виробленні певного продукту(абсолютна перевага). Це ствердження повністю спростувала концепція Девіда Рікардо про порівняльні переваги країн. Порівняльна перевага це ситуація, коли країна має найнижчу альтернативну вартість вироблення того чи іншого товару. Якщо країни виробляють товари там, де вони мають порівняльну перевагу, вони використовують ресурси ефективніше і всі країни мають зиск з такої торгівлі. Це дуже важливо саме для України, яка загалом має менше абсолютних переваг, ніж розвинені країни.

2) Також деякі науковці стверджують, що країнам ЄС не вигідно торгувати з нами, тому що вільна торгівля з країнами, які платять низьку заробітну плату, погана для країн з високою заробітною платою. За їх логікою, оскільки в країнах ЄС вищі зарплати, а в Україні нижчі, то таким чином, ми все виробництво заберемо до себе, і європейські країни тільки втратять від цього(менше робочих місць наприклад). Звичайно, торгівля може знизити заробітну плату в країнах ЄС, але лише для певних категорій. І завжди уряд має якісь програми, можливості, аби зарадити цьому. Наприклад, курси перекваліфікації або навіть допомогу. Але загалом, все населення виграє від такої торгівлі. Оскільки зарплати виростають в тих секторах, які експортують, а споживачі отримують більш низькі ціни. Таким чином, добробут в країні зростає від вільної торгівлі.

3) Українські товари не витримають конкуренції з боку європейських. Якщо ми дійсно виконаємо за ці перші роки всі ті структурні перебудови всередині економіки, що є вирішальним кроком до запровадження фритредерства, наші товари (принаймні ті, на яких ми будемо спеціалізуватися) будуть відповідати всім вимогам на європейському ринку і складуть достойну конкуренцію іноземним товарам.

Також важливим є розуміння переваг вільної торгівлі в Україні в довготривалій перспективі:

1) Споживачі виграють більше від вільної торгівлі. Адже майже всі бар'єри підвищують ціну для споживачів. Це відбувається незалежно від типу бар'єру, який використовується.

2) Протекціонізм ніколи не розповсюджується на всі галузі, тому що держава не має достатню кількість ресурсів. Утім, протекціонізм одних галузей негативно впливає на галузі, які могли б розвиватися, проте не розвиваються.

3) Вільна торгівля стимулює технологічний прогрес, а протекціонізм ні. Захищені галузі знають: що б ми не виробили, все одно воно буде продаватися, оскільки немає альтернативи, або альтернатива коштує більше. Це є найважливішою проблемою сьогодні в Україні. Продукти не відповідають високим стандартам ЄС, а стандарти не будуть досягнені без конкуренції в країні.

4) Також важливим аргументом є те, що будь-який протекціонізм завжди викликає симетричні або подібні дії з боку торгових партнерів. Наприклад, в жовтні 2010 року Україна вводила експортні квоти на зернові. Загалом частка України у світовому експорті зерна зростала, але в 2010-2011 роках Україна не могла відновити свою частку в міжнародній торгівлі, а це важливо на світовому ринку. Лише потім частка України почала зростати. В 2011 році знову були спроби ввести експортне мито на зерно, що викликало також бурхливу реакцію, адже в парламенті представлені інтереси різних галузей (Додаток 5) [16].

Висновки

В сучасному світі міжнародної співпраці та глобалізації, кожна країна стикається з важливим вибором між протекціоністською політикою та фритредерством. Для України цей вибір є ще більш вирішальним, адже від нього залежить вся подальша доля і розвиток держави. Тому в даній роботі ми намагалися проаналізувати різні можливості обрання тої чи іншої моделі розвитку країни в майбутньому, базуючись на теоретичних засадах обох напрямків, світовому досвіді різних країн та виходячи з конкретних особливостей нашої держави.

Ми з'ясували, що протекціонізм – це політика захисту вітчизняних галузей від іноземних конкурентів за допомогою тарифів, субсидій, квот на імпорт або інших обмежень, застосованих щодо імпорту іноземних конкурентів. До основних протекціоністських заходів належать тарифи, квоти, субсидування та інші. Така політика є своєчасною в роки воєн та економічних спадів, а в мирні роки перевага надається вільній торгівлі.

Той факт, що захист і втручання в торгівлю уряду шкодить економіці країни датується ще виникненням самої економічної науки. У «Багатстві народів» Адама Сміта можна чітко виявити аргументи на користь спеціалізації у виробництві товарів та послуг.

До основних недоліків вільної торгівлі належать провали ринку або так звані «екстерналії». Та дослідниками доведено, що вони можуть виникати також унаслідок дій уряду, коли він втручається в економічні процеси та спотворює ціни на товари та послуги.

Отже, незважаючи на те, що існують певні недоліки фритредерства, протекціоністська політика є ефективною лише у короткостроковому періоді, а у довгостроковому тільки шкодить економічному росту країни, яка її застосовує.

Також ми розкрили певні теоретичні засади вільної торгівлі. Вільна торгівля – це оборот товарів і послуг між країнами без накладення обмежень,

таких як тарифи, мита і квоти. Вільна торгівля є взаємовигідною пропозицією, оскільки вона дозволяє країнам зосередитися на своїх основних конкурентних перевагах, тим самим максимізуючи продуктивність економіки і стимулюючи зростання доходів для своїх громадян.

Ми навели деякі приклади з життя, щоб краще розкрити сутність основних засад вільної торгівлі і безглуздість аргументів проти неї. Також важливим доводом «за» фритредерство є модель порівняльних переваг Девіда Рікардо, який довів виключну важливість для країни спеціалізації на певних товарах, навіть якщо вона не має абсолютних переваг у їх виробництві.

Ми навели декілька прикладів того, чому деякі люди скептично ставляться до вільної торгівлі між державами та спростували їх твердження повністю або частково.

У світовій практиці є багато прикладів застосування різноманітних підходів до розвитку економіки базуючись як на фритредерстві так і на протекціонізмі. Ми розглянули як країни, що славляться фритредерським підходом до розвитку економіки, так і історично протекціоністські держави.

До перших належать Нідерланди, Великобританія та США. Нідерланди були серед перших країн, які сприймали міжнародну торгівлю як джерело багатства і благополуччя країни. Тому, ефективно користуючись перевагами вільної торгівлі, в державі різко зріс добробут населення і в XVII ст. вони стали найбагатшою країною світу. Та з подальшим посиленням ролі уряду в регулюванні економічних питань положення Нідерландів поступово погіршилося і вона втратила свою колишню велич.

У Великобританії спостерігалася майже ідентична ситуація. Коли вони діяли в основному на засадах фритредерства, спостерігалось економічне зростання, а відмовившись від них на користь протекціонізму, могутність держави стала слабшати.

В США протекціоністська політика уряду не спричинила такої шкоди, як у вищенаведених країнах, але це пояснюється інтенсивним притоком

іммігрантів в ХІХ столітті та швидким розвитком сільського господарства, транспорту і видобувної промисловості. Практика введення тарифів у цій країні не показала нічого доброго і тільки зашкодила розвитку економіки . Тому наразі держава будь-якими способами намагається уникнути «економічних воєн» і взяла курс на повне знищення торгових бар'єрів.

Прийнято вважати, що такі країни як Японія та Німеччина досягли могутності саме завдяки протекціонізму, але це не зовсім так. Насправді ж Японія зобов'язана цим не протекціоністським заходам, а розумній економічній політиці. Податки в Японії, особливо податки на капітал, традиційно малі. Рівень накопичень завжди був високий, а дефіцит бюджету – невеликий . Хоча японські компанії певною мірою захищені від іноземної конкуренції, на внутрішньому ринку суперництво між ними носить досить запеклий характер. Інфляція зберігається на низькому рівні, права власності гарантуються. Протекціонізм століттями стримував розвиток країни, а світовою економічною державою її зробила якраз вільна торгівля.

Також ми довели, що детальне вивчення німецької історії не підтверджує тези про ефективність протекціоністського шляху процвітання. Саме план Маршалла, однією з основних умов якого була лібералізація торговельних відносин з іншими країнами, найбільше допоміг Німеччині у виході з глибокої економічної кризи після Другої світової війни. Крім того, в 1992 році Німеччина стала ініціатором ліквідації торговельних бар'єрів і введення вільної торгівлі в рамках Європейського союзу.

Проаналізувавши приклади високорозвинених країн світу, ми зробили висновок про те, що в загальному, країни досягають багатства і могутності за рахунок вільної торгівлі, а протекціонізм у більшості випадків веде їх до занепаду. І хоча наразі не існує вільної торгівлі в чистому вигляді, більшість розвинених країн розбудовують свою економіку, керуючись принципами фритредерства.

В останній частині цієї роботи ми намагалися обрати оптимальний шлях подальшого розвитку економіки України і вирішити дилему – «Протекціонізм чи фритредерство?»

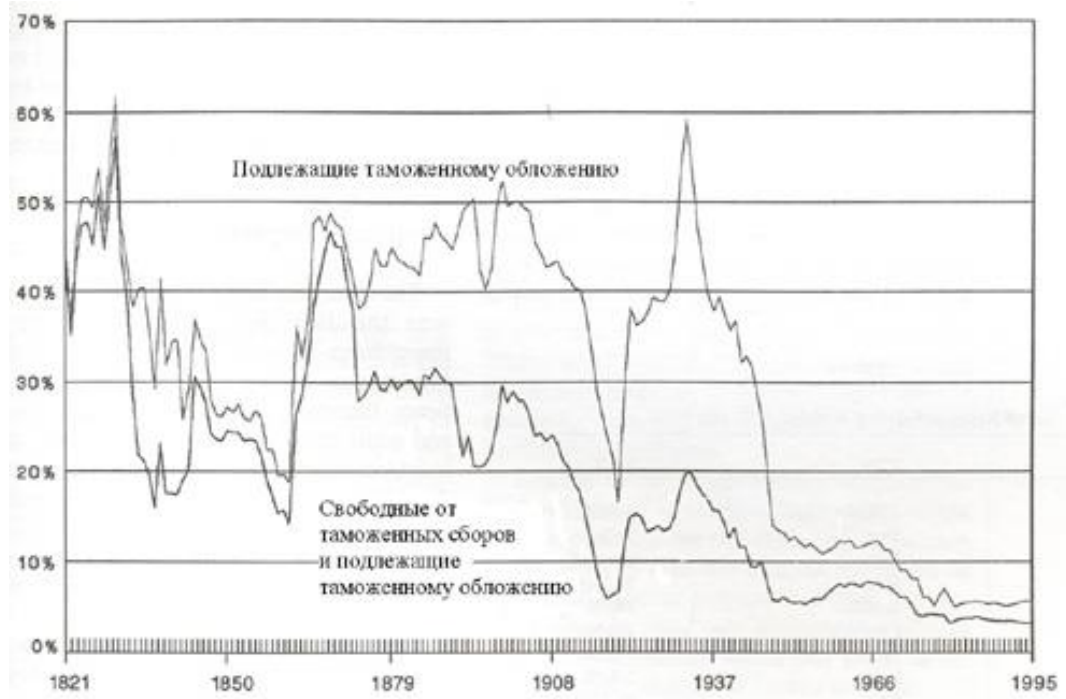
Ми довели, що одразу будувати нашу економіку на основі вільної торгівлі недоцільно з огляду на глибоку кризу в усіх сферах життя країни. Для початку нам слід зробити істотні зміни в структурі експорту та імпорту та стабілізувати економіку, вдаючись до логічних протекціоністських заходів. Також варто зробити наші товари більш конкурентоспроможними та виробляти їх відповідно до високих стандартів ЄС.

Але, як це вже у нас прийнято, ми почали змінювати державу не з того кінця. Політики наразі більше концентруються на міжнародному рівні, а не національному. 1 січня 2016 року набула чинності Угода про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі Україна-ЄС в рамках угоди про асоціацію. Євросоюз знімає митні обмеження щодо українських виробників, а Україна отримує право зробити це протягом кількох років. З Нового року нульову ставку введуть на 70% товарів з ЄС. Це означає, що ринки ЄС готові прийняти нашу конкурентоспроможну продукцію, а ми ще не готові її надати.

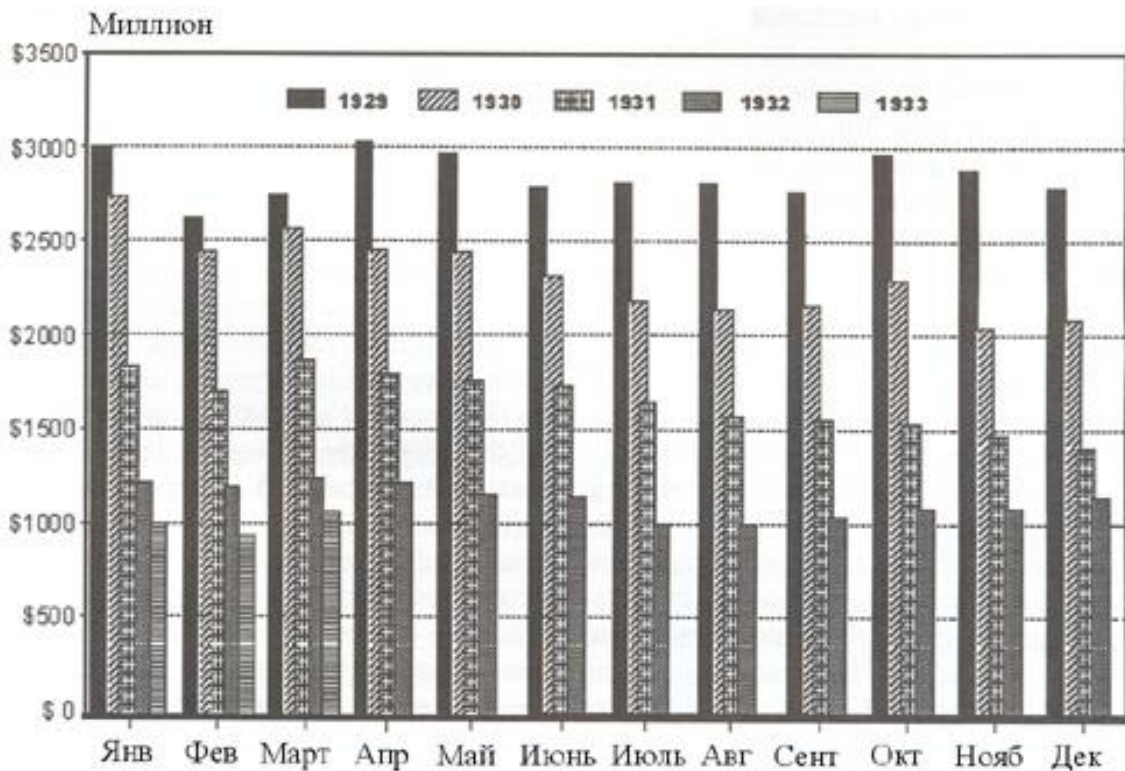
На нашу думку, можна з впевненістю стверджувати, що Україні потрібно обирати курс на вільну торгівлю. Але важливим нюансом є те, що це потрібно робити лише після активних дій та змін всередині економіки та певних логічних протекціоністських заходів в перші роки перебудови. І лише після стабілізації всіх сфер життя країни намагатися побудувати економіку на засадах фритредерства.

Додатки

Додаток 1. Митні збори як частки від вартості імпорту

Додаток 2. Скорочення світової торгівлі після введення тарифу Смута-Хоулі

Додаток 3. Значення вільної торгівлі з ЄС

ВІЛЬНА ТОРГІВЛЯ З ЄС – ЦЕ

97%

Лібералізація торгівлі між сторонами на більш ніж 97 % товарної номенклатури

Реальна можливість відміни Євросоюзом антидемпінгових заходів, що діють по відношенню до товарів, що походять з України

Запровадження спеціальних захисних механізмів по чутливих для українських виробників товарах

Здешевлення витрат на митне оформлення товару (отримання сертифікату переміщення (походження) товару форми "EUR.1" відбуватиметься на безоплатній основі)

Додатковий прибуток експортерів від скасування увізних мит ЄС

Додаткові можливості для торгівлі с/г продукцією

Поступове відкриття для українських компаній ринків державних закупівель держав-членів ЄС

Доступ до більш яскравого імпорту

Скасування Євросоюзом експортних субсидій на сільгосппродукцію

Зниження цін на українському ринку на імпорту продукцію, походженням з держав-членів Європейського Союзу

Додаток 4. Підсумки 2015 року

Загальні підсумки 10 місяців 2015 року

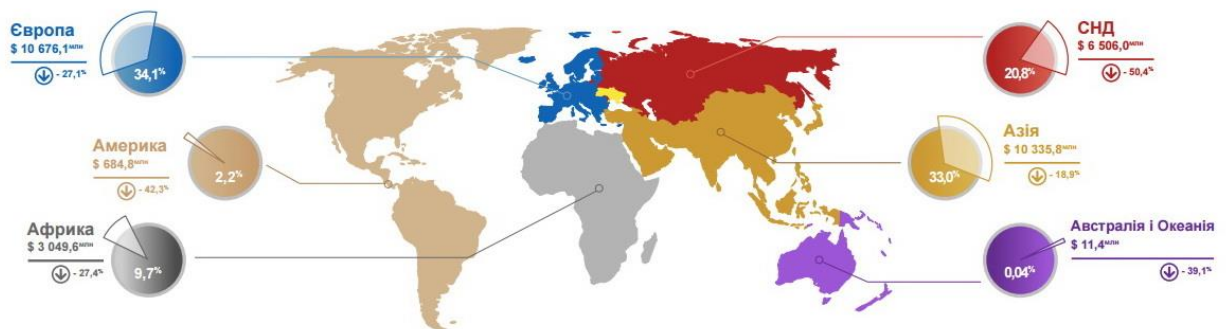

МІНІСТЕРСТВО
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
І ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

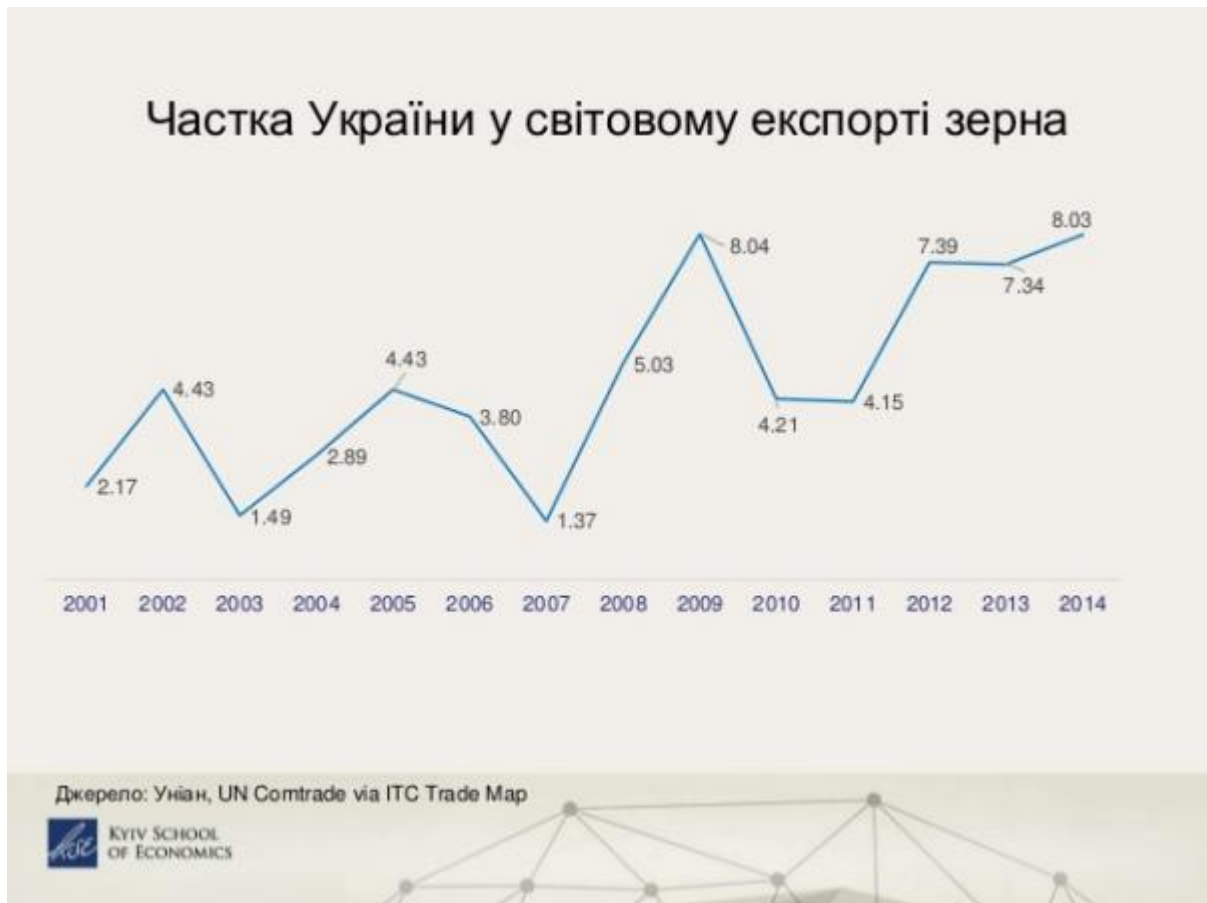
ТОП-15 країн-партнерів, до яких найбільше поставлялося українських товарів

Динаміка експорту товарів у континентальному розрізі

Додаток 5. Частка України у світовому експорті зерна

Список використаної літератури

1. AdamSmith, *TheWealthofNations* (NewYork: RandomHouse, 1937), pp. 826–27, 857.
2. Barbour, *CapitalisminAmsterdam*, pp. 12–16.
3. CharlesWilson, *Trade, SocietyandtheState*, *CambridgeEconomicHistoryofEurope*, Vol. 4 (NewYork: CambridgeUniversityPress, 1967), p. 531.
4. F. J. Fisher, *CommercialTrendsandPolicyinSixteenth-CenturyEngland*, *EconomicHistoryReview* 10, № 2 (November 1940): 101.
5. Henry C. Wallich, *MainspringsoftheGermanRevival* (NewHaven: YaleUniversityPress, 1955), p. 71.
6. PaulBairoch, *EuropeanTradePolicy, 1815–1914*, *CambridgeEconomicHistoryofEurope*, Vol. 8 (NewYork: CambridgeUniversityPress, 1989), pp. 69–83.
7. RalphDavis, *TheRiseofProtectioninEngland, 1689–1786*, *EconomicHistoryReview* 19, № 2 (August 1966): 306–307.
8. William W. Lockwood, *TheEconomicDevelopmentofJapan* (London: OxfordUniversityPress, 1955), pp. 539–43.
9. Кушлин В. И. Государственноерегулированиеэкономики. Учебник. — М.: ГУ ВШЭ, 2013, с. 114–115.
- 10.Щебарова Н. Государственноерегулирование: соотношениесвободыторговли и протекционизма. // МЭ и МО. – 2003, с. 85–91.
- 11.Definitionofprotectionism: [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.britannica.com/topic/protectionism>
- 12.FreeTradebyAlan S. Blinder: [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.econlib.org/library/Enc/FreeTrade.html>
- 13.FreeTradeVs. ProtectionismbyTomChmielewski, DemandMedia: [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://smallbusiness.chron.com/trade-vs-protectionism-3830.html>

14. Freetradevsprotectionism: [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://political-economy.com/free-trade-vs-protectionism/>
15. ProtectionismbyJagdishBhagwati: [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.econlib.org/library/Enc/Protectionism.html>
16. "Купуй українське". Чи допоможе Україні протекціонізм? Олена Беседіна: [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/10/21/564128/>
17. Об истории торговли и протекционизма. Брюс Бартлет: [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/2008/1697>
18. Социально-экономические последствия политики протекционизма: [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://repetitora.com/socialno-ekonomicheskie-posledstviya-politiki-rotekcionizma>
19. Україна та ЄС офіційно розпочали вільну торгівлю. Що це означає? Юрій Панченко: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/01/1/7042902/>
20. Формы государственной защиты национальных интересов на мировых рынках: протекционизм и фритредерство: [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.topknowledge.ru/econpolitica/1389-formy-gosudarstvennoj-zashchity-natsionalnykh-interesov-na-mirovykh-rynках-rotektsionizm-i-fritrederstvo.html>